

УДК: 631.16:658

*І.М.Зеліско ,
д. е. н. , доцент, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ХОЛДИНГІВ

THE FINANCIAL DETERMINANTS FOR THE FUNCTIONING OF AGRARIAN FORMATIONS

В статті розглянуто сучасні тренди системи формування і використання фінансових ресурсів в аграрних холдингах України. Проаналізовано платоспроможність аграрних холдингів. Представлено переваги та проблемні аспекти діяльності аграрних холдингів.

In the article considers specifications for the functioning of integrated agro - industrial formations of Ukraine. Certain and grounded financial determinants of activities of integrated agro - industrial formations. Specifications of the financial ensuring of integrated agro - industrial formations is analysed .

Ключові слова: *фінансові ресурси, фінансове забезпечення, платоспроможність, ліквідність. аграрний холдинг, інтеграція, аграрно-промислове виробництво.*

Keywords: *financial resources, financial ensuring, agrarian holding, integration, agro - industrial production.*

Постановка проблеми. Система управління фінансовими ресурсами аграрних холдингів компаній має надзвичайно важливе значення для забезпечення їх ефективного функціонування та формування конкурентоспроможного аграрно-промислового виробництва в Україні. Фінансові ресурси суб'єктів господарювання являються найважливішим ресурсом, що уможливорює їх діяльність та забезпечує безперервність функціонування. В умовах фінансових негараздів та економічних невизначеностей в країні, для господарської діяльності аграрних холдингів вирішальним є наявність джерел формування фінансових ресурсів, достатній рівень забезпеченості та ефективного їх використання. Тому одним із найважливіших напрямів фінансової політики аграрних холдингів України є розробка і реалізація стратегії формування і використання фінансових ресурсів, яка повинна бути спрямована на досягнення значних темпів зростання прибутку, мінімізацію фінансових ризиків, забезпечення ліквідності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий науковий базис з питань розвитку інтеграційних процесів та інтеграції аграрних і промислових підприємств, функціонування аграрних холдингів та їх фінансового забезпечення, створено такими вченими як В.Г. Андрійчук, С.І. Дем'яненко, Ю.С. Коваленко, М.Ф. Кропивко, М.Й. Малік, Ю.О. Нестерчук, П.Т. Саблук, М.Й. Хорунжий, В.В. Юрчишин та іншими. Проте, особливості формування і використання фінансових ресурсів в системі фінансового забезпечення діяльності аграрних холдингів за умов динамічного фінансового, економічного та правового середовища, потребують систематизації, уточнення та доповнення.

Постановка завдання. Ринкові перетворення в аграрній галузі сприяли розширенню складових джерел формування та нарощенню обсягів фінансових ресурсів усіх економічних суб'єктів, й аграрних холдингів зокрема. Так, у складі джерел накопичення й акумуляції фінансових ресурсів опинилися пайові внески засновників, платежі за цінними паперами різноманітних

економічних суб'єктів, дивідендні виплати, товарний кредит, додаткові прибутки від здійснення фінансових і валютних оборотів, примножилися можливості щодо міжнародних запозичень коштів, емісії власних облігацій, залучення активів страхових компаній та використання різноманітних інноваційних фінансових технологій. Проте, динамічне ринкове середовище вносить певні корективи та ускладнює процеси фінансового забезпечення діяльності аграрних холдингів.

Метою даної статті є діагностика стану формування і використання фінансових ресурсів та виявлення і оцінка основних трендів фінансової стратегії розвитку аграрних холдингів.

Виклад основного матеріалу. В результаті ринкових трансформацій аграрно-промислового виробництва досить широкого поширення набули корпоративні об'єднання, діяльність яких ґрунтується на відносинах власності. В корпоративному управлінні розрізняють такі типи корпоративних об'єднань: картель, корнер, синдикат, трест, концерн, консорціум, фінансово-промислові групи, конгломерат, холдинг, союз, асоціація, франчайза [6]. Перелік видів інтегрованих аграрно-промислових структур, що функціонують в аграрному секторі України постійно змінюється та доповнюється.

У Законі України «Про холдингові компанії в Україні» визначено, що холдингова компанія - акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств[3].

С.І. Дем'яненко презентує агрохолдинг як специфічну форму володіння акціонерним капіталом, за якої материнська компанія, володіючи контрольним пакетом акцій інших підприємств, здійснює управління і контроль за їх діяльністю і завдяки цьому об'єднує їх в єдину організаційну структуру з відповідальними цілями і місією [4].

Аграрний холдинг – якісно нова організаційна система господарювання, за якої матеріальні (економічні, технологічні, ресурсні та ін.) фактори знаходяться у тісному взаємозв'язку з соціальними, що сприяє відновленню

порушених міжгалузевих зв'язків та формуванню взаємно стимулюючих соціально-економічних процесів [1].

Мотивами створення аграрних холдингів в Україні є: необхідність забезпечення переробних потужностей власною сировиною; розширення масивів земельних ресурсів у використанні у зв'язку з можливістю відміни мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення; існуючі пільги в оподаткуванні; забезпечення диверсифікації економічних та фінансових ризиків; реалізація контрольних функцій над сільськогосподарськими підприємствами для забезпечення повернення наданих їм кредитів; розширення асортименту та ринків збуту продукції для зміцнення ринкової позиції компанії [2].

Мета діяльності аграрних холдингів - забезпечення скоординованої діяльності всіх організаційно – правових господарських структур, що беруть участь в організаційно – технологічному циклі виробництва певних видів готової продукції; економічна та соціальна зацікавленість кожного партнера в одержанні високого кінцевого результату; краща організація аграрного ринку. Холдингові компанії забезпечують досягнення найвищого рівня інтеграції, тому аграрні холдинги представляють найвищу форму аграрно-промислової інтеграції, що об'єднує всі ланки продовольчого ланцюга. Вони створюються у формі товариств з обмеженою відповідальністю та акціонерних товариств для управління діяльністю інших компаній, володіння контрольними пакетами акцій з метою встановлення контролю над ними.

Виробнича спеціалізація аграрних холдингів значною мірою формується, виходячи із спеціалізації материнської компанії або основного виду бізнесу холдингу. Зважаючи на це, аграрні холдинги можна розділити на цукровиробників – ЗАО „Укрпромінвест”, ТОВ „Астарта”, „Дакор Агро Холдинг”; зернотрейдерів – ТОВ СП „Нібулон”; молочне скотарство – ЗАТ „Індустріальна молочна компанія”; матеріально–технічне забезпечення та надання послуг – ЗАТ „Райз”, зернопереробка – „Укрзернопром”, ТОВ

„Стіомі–Холдинг”, тваринництво – ПАТ „Миронівський хлібопродукт”, олійно–жирова компанія – „Кернел”.

В Україні відсутня офіційна статистика аграрних холдингів, тому аналіз їх діяльності проведений на основі інформації, оприлюдненою досліджуваними компаніями та узагальненням наукових публікацій і власних експертних оцінок.

Переважній більшості аграрних холдингів притаманні недоліки у формуванні фінансових ресурсів, що об’єктивно віддзеркалює їх фінансовий стан. Діагностика трендів композиції фінансових ресурсів (табл. 1) здійснена з використанням індикатора абсолютних композиційних трансформацій:

$$G = \sqrt{\frac{\sum (f_1 - f_0)^2}{n}},$$

де: f_1 – сегмент композиційних складових в сукупному контурі фінансових ресурсів за досліджуваній часовий інтервал;

f_0 – сегмент композиційних складових в сукупному контурі фінансових ресурсів за базовий часовий інтервал;

n – сукупність композиційних складових фінансових ресурсів.

Зауважимо, що на параметри сегментів певної складової фінансових ресурсів відчутно впливає тривалість виробничого циклу, спеціалізація холдингу тощо. Гармонійність композиції фінансових ресурсів впливає на термін обігу, збалансованість функціонування аграрних холдингів та своєчасність здійснених ними платежів.

Діагностика трендів композиції фінансових ресурсів
аграрних холдингів України, відсоткових пунктів

Показники	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012 р.
Абсолютні відхилення елементів фінансових ресурсів до попереднього року:						
готова продукція	2,5	-2,8	-1,8	2,5	-0,7	-0,5
дебіторська заборгованість	-2,3	1,0	4,1	-3,6	-0,4	-1,6
поточні фінансові інвестиції	0,1	0,6	-1,2	-0,2	-0,2	-1,8
грошові засоби	-0,3	1,2	-1,1	1,3	1,3	2,1
Коефіцієнт абсолютних композиційних трансформацій	1,7	1,6	2,4	2,3	0,8	1,7

Кількісною демонстрацією рівня достатності обсягів фінансових ресурсів в аграрних холдингах вважається рівень їх платоспроможності. Вимір платоспроможності розраховується з використанням певних фінансових індексів. Вони ілюструють, який сегмент своїх боргових зобов'язань аграрні холдинги можуть виконати своєчасно і чи сукупність ліквідних оборотних засобів більша за взяті фінансові зобов'язання.

В науковій літературі не існує єдиного визнаного тлумачення терміну „платоспроможність”. Широке коло дослідників окреслює платоспроможність компаній як можливість своєчасно виконати свої боргові зобов'язання. Так, за ствердженням Непочатенко О.О. платоспроможність означає здатність підприємства вчасно і повністю погасити свої платіжні зобов'язання [7, с.453]. Подібне ствердження знаходимо й у Кірейцева Г.Г., яка влучно доповнює, що: „Платоспроможність – це наявність у підприємства коштів, достатніх для сплати боргів за всіма короткостроковими зобов'язаннями й одночасно безперебійного здійснення процесу виробництва та реалізації продукції” [5, с.14].

Доцільно звернути увагу, що за досліджуваний період демонструється поступовий висхідний тренд усіх індексів ліквідності в аграрних холдингах. Індекси ліквідності аграрних холдингів за їх виробничою спеціалізацією демонструють варіацію значень (табл. 2).

Таблиця 2

Параметри платоспроможності аграрних холдингів

Показники платоспроможності	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012р.
Аграрні холдинги						
Індекс миттєвої ліквідності	0,01	0,011	0,018	0,019	0,023	0,020
Індекс поміркованої ліквідності	0,35	0,40	0,48	0,54	0,61	0,60
Індекс поступової ліквідності	0,48	0,59	0,58	0,68	0,79	0,77
Індекс покриття	1,25	1,28	1,34	1,42	1,57	1,48
Аграрні холдинги з виробництва зернових культур і соняшнику						
Індекс миттєвої ліквідності	0,011	0,012	0,015	0,011	0,014	0,011
Індекс поміркованої ліквідності	0,28	0,35	0,38	0,42	0,52	0,48
Індекс поступової ліквідності	0,41	0,51	0,52	0,55	0,64	0,67
Індекс покриття	1,14	1,15	1,25	1,19	1,27	1,24
Аграрні холдинги з розвинутим тваринництвом						
Індекс миттєвої ліквідності	0,013	0,016	0,024	0,035	0,037	0,029
Індекс поміркованої ліквідності	0,28	0,35	0,39	0,44	0,51	0,53
Індекс поступової ліквідності	0,54	0,62	0,68	0,71	0,76	0,78
Індекс покриття	1,25	1,30	1,35	1,38	1,47	1,35
Аграрні холдинги з виробництва продукції птахівництва						
Індекс миттєвої ліквідності	0,013	0,017	0,028	0,037	0,045	0,044
Індекс поміркованої ліквідності	0,47	0,52	0,62	0,71	0,83	0,81
Індекс поступової ліквідності	0,51	0,54	0,65	0,72	0,84	0,81
Індекс покриття	1,27	1,35	1,43	1,51	1,68	1,65

Зокрема, найвищі індекси ліквідності мають аграрні холдинги, які займаються птахівництвом та інкубацією і холдинги з розвинутим тваринництвом. Це тоді, як виробництво тваринницької продукції зрівняно з виробництвом продукції рослинництва вважається більш не вигідним. Така суперечливість пояснюється тим, що тваринництво все більше поширюється у сфері виробництва фінансово потужних великих корпорацій, а також тінізацією прибутків.

В Україні функціонує понад 120 аграрних холдингів із загальною площею обробітку і середньою площею на один холдинг 60 тис. га землі [8]. Перевагами аграрних холдингів є: забезпеченість фінансовими ресурсами і

можливість їх акумуляції; маневрування та оптимізація джерел формування і напрямів використання фінансових ресурсів; диверсифікація бізнесу, розвинута спеціалізація, застосування сучасних інноваційних технологій, зменшення трансакційних витрат та уникнення монополізму посередницьких структур; оптимізація оподаткування, можливості залучення інвестицій та отримання кредитів; виробництво високоякісної, конкурентоспроможної продукції.

Проте, досить дискусійним в наукових та бізнесових колах є питання соціальної відповідальності великого аграрного бізнесу і неоднозначним в суспільстві - сприйняття аграрних холдингів та їх імідж серед сільського населення. Функціонування аграрних холдингів вносить соціальну напругу в сільській місцевості, яка пов'язана із зростанням безробіття, нераціональним використанням земельних ресурсів, орендою землі (паїв) селян та отриманням орендної плати, яка суттєво не вплинула на фінансове становище орендодавців та соціально-економічний розвиток сільських територій. Така ситуація потребує негайного розв'язання шляхом побудови системи еквівалентної співпраці суб'єктів господарювання аграрного бізнесу, інвесторів, державних органів влади, місцевої влади та сільського населення. Гармонізація відносин між всіма зазначеними суб'єктами повинна забезпечити задоволення їх фінансових, економічних, соціальних потреб в контексті інтересів всього суспільства.

Висновки. Динамізм фінансових ресурсів в процесі функціонування аграрних холдингів, їх багатогранна та різноаспектна економічна будова створюють чимало труднощів щодо формування, забезпеченості та ефективного використання фінансових ресурсів.

Діагностика трендів композиції фінансових ресурсів здійснюється із використанням індикатора абсолютних композиційних трансформацій. Для визначення рівня достатності фінансових ресурсів застосовується показник платоспроможності аграрних холдингів, який демонструє фінансову забезпеченість діяльності та ефективність використання фінансових ресурсів.

В аграрних холдингах більшість індексів ліквідності вищі ніж у інших аграрних компаніях, що свідчить про вищий рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, адаптованість до мінливих ринкових умов господарювання та здатність здійснення безперебійного процесу аграрно-промислового відтворення.

Література.

1. Гуторов А.О. Агрохолдинги як ефективна форма концентрації сільськогосподарського виробництва / А.О. Гуторов // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 102-107.
2. Данкевич А.Є. Розвиток інтегрованих структур у сільському господарстві: монографія / А.Є. Данкевич. -К.: ННЦ ІАЕ, 2011.- 350с.
3. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» із змінами, внесеними згідно із Законом N 1617-VI (1617-17) від 24.07.2009 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010.- N 2-3, ст.11 .
4. Дем'яненко С.І. Агрохолдинги в Україні: добре чи погано? [Електронний ресурс] / С.І. Дем'яненко. – К.: Ін-т економічних досліджень та політ. консультацій, 2008. – Режим доступу: http://ierpc.org/ierpc/papers/agpp21_ur.pdf/
5. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: підручник. / Г. Г. Кірейцев. - Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с.
6. Мостенська Т.Л., Новак В.О., Луцький М.Г., Симоненко Ю.Г. Корпоративне управління. Підручник. / Мостенська Т.Л., Новак В.О., Луцький М.Г., Симоненко Ю.Г. - К.: Каравела, 2008. – С.19–20.
7. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: підручник / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук.-К.: «Центр учбової літератури», 2013.-504с.
8. Розвиток аграрних холдингових формувань та заходи з посилення соціальної спрямованості їхньої діяльності / [Лупенко Ю.О., Кропивко М.Ф., Малік М.Й. та ін.]; за ред. М.Ф.Кропивка. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2013. – 50 с.

References.

1. Rodionova, V. M. Vavilov, O. Ya. and Goncharenko, L. I. (1995), *Finansy* [Finance], *Finansy i statistica*, Moscow, Russia.
2. Gudz`, O.Ye. (2007), *Finansovi resursy sil`s`kogospodars`kyh pidpryjemstv* [Financial resources agricultural enterprises], NNC IAE, Kyiv, Ukraine.
3. Bagrii, T.V. (2004), “The role of integration in overcoming the crisis in the sugar beet production”, *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 50–52.
4. Gorbanyov, S.V. (2007), “Formation of a regional agro-industrial financial group (for example, grain products subcomplex of the Republic of Adygea)”, Ph.D. Thesis, Moscow, Russia.
5. TOP 100 (2012), “*Reiting luchshih kompanii Ukrainy*”, [The best companies of Ukraine], *Ekonomika*, Kyiv, Ukraine.
6. Dankevych, A. Ye. (2011), *Rozvytok integrovanyh struktur u sil`s`komu gospodarstvi* [Development of the integrated formations in agriculture], NNC IAE, Kyiv, Ukraine.
7. Lupenko, Yu. O. Kropyvko, M.F. and Malik, M.Yo. (2013), *Rozvytok agrarnykh holdyngovykh formuvan` ta zahody z posylennya ih diyal`nosti* [Development of the agricultural holding formations and measures to enhance social focus their activities], NNC IAE, Kyiv, Ukraine.
8. Zelisko, I.M. (2013), *Finansove zabespechennia dijalnosti integrovanyh agrarnykh formuvan`* [Financial ensuring activities of the integrated agrarian formations of Ukraine], Komprint, Kyiv, Ukraine.